

Knausgård: Taisteluni – 6

Paikka, jossa kohdataan menneisyyden tekstejä PIRJO KANTOJÄRVI (24.7.2016)

Kirjailijan ei ole mahdollista kontrolloida täysin kaikkea sitä, mitä voi seurata, kun julkaisee omaelämäkerrallisuuteen pohjautuvan teoksen. Kirja liittyy hänen lisäksi kaikkiin niihin henkilöihin, jotka ovat jollakin tavoin läsnä sen sivuilla. Yhteisestä menneisyydestä tulee osa julkista keskustelua, jossa on vapaus ilmaista mielipiteitään. Lukijat, niin tutut kuin tuntemattomatkin, voivat kokea yllätyksiä tutustuessaan uudelleen kerrottuun todellisuuteen.

Karl Ove Knausgårdin *Taisteluni* – sarjan *kuudennessa kirjassa* (2016, Like) Karl Ove joutuu huomaamaan, miten romaaneiksi kirjoitettu elämä vaikuttaa hänen lähipiiriinsä ja sukuunsa. Yhdessä koetuista tapahtumista tulee materiaalia, jota kaikilla on mahdollisuus kommentoida. Teosten kertoja, kirjailija Karl Ove Knausgård on luonut muistikuviansa pohjalta elämästään mahdollisimman todenmukaisen kertomuksen. Tehdyillä valinnoilla on seurauksensa. Kaikille luettavaksi kirjoitettu menneisyys vaikuttaa viimeisen osan kirjoitushetkeen ja siten uuteen tekstikokonaisuuteen. Kuudetta osaa ei olisi tällaisenaan ilman sarjan ensimmäisiä osia.

Knausgårdin *Taisteluni* – sarjan viimeinen osa on sarjan painavin, eikä pelkästään sivumäärällisesti. Teoksessa syvennyttään pääasiassa ajanjaksoon, joka alkaa sarjan ensimmäisten osien julkaisuprosessista ja päättyy viimeisen osan valmistumiseen.

Teos on jaettu kolmeen osaan. Alkupuolella käydään lävitse ensimmäisen *Taisteluni* – sarjan osan julkaisun aiheuttamia haasteita, kuten Karl Oven sedän puuttumista kirjan sisältöihin. Romanin loppupuolella keskitytään Karl Oven pyrkimykseen saada kirjasarjansa valmiiksi. Tärkeimmäksi aiheeksi nousee kuitenkin hänen puolisonsa Lindan elämä maanis-depressiivisyyden kanssa, sekä sen vaikutus perheen arkeen.

Edellä mainittujen kahden kokonaisuuden välissä on esseemäinen pohdiskelleva teksti, joka käsittelee muun muassa kirjallisuutta sekä kielen muutosta, mutta ennen kaikkea Eurooppaa maailmansotien aikana. Teksti käy lävitse Hitlerin matkaa kohti valtaa sekä toisen maailmansodan aikaisia julmuuksia.

Sarjan aiempia osia on voinut lukea yksittäisinä teoksina, eikä ilmestymisjärjestystä ole tarvinnut välttämättä noudattaa. Tästä poiketen kuudes osa edellyttää jonkinlaista aiempien

osien tuntemusta, jotta voi paremmin ymmärtää, mistä kerrotuissa tapahtumissa on laajemmin kyse.

Kirjoitukset muuttavat elämää

Teoksen alussa Karl Ove on kirjoittanut ensimmäiset osat *Taisteluni* – kokonaisuuteen ja niitä ollaan julkaisemassa. Hän on ottanut yhteyttä romaaneissaan mainitsemiin henkilöihin, mutta ei ole osannut täysin valmistautua tekstiensä herättämiin reaktioihin. Erityisesti ensimmäisessä osassa kerrotut isän ja isoäidin elämään liittyvät yksityiskohdat herättävät konflikteja. Isän veli ei hyväksy teoksen luomaa kuvaa omaisistaan. Hän kyseenalaistaa Karl Oven muistojen paikkansapitävyyden sekä motiivit teosten julkaisuun. Tästä syystä kirjailija joutuu käymään lävitse valintojaan sekä tekemään myös myönnytyksiä tekstiensä suhteen.

”Mikä oikeastaan oli totta? En voinut luottaa itseeni enkä omaan muistiini, kirjoittaminen oli vaikuttanut siihen liikaa. Tiesin entuudestaan että jostakin muistosta kirjoittaminen muuttaa sitä, mutta enää en tiennyt mikä kuului muistoon ja mikä kuului kirjoitukseen. En tiennyt mikä oli totta. Olin riippuvainen ulkoisista kiinnostuksista, siis siitä mitä muut sanoivat ja muistivat.” (Knausgård 2016, 275.)

Karl Ove myöntää, etteivät romaanit vastaa täydellisesti todellisuutta. Esimerkiksi henkilöiden nimiä sekä piirteitäkin on muutettu, erityisesti sarjan neljännessä osassa. Pohjimmiltaan kirjoittamisessa on ollut kyse muistojen totuudenmukaisesta uudelleen kerronnasta kaunokirjallisuuden keinoin.

Vaikka romaanit saavat kiitosta osakseen, niitä myös kritisoidaan ja lehdistö tarttuu kiinnostusta herättäviin aiheisiin. Todellisuuden ja fiktion välissä seikkailevan kerronnan seurauksena on, että teoksia voidaan lukea eri näkökulmista. Teksteiltä voidaan samanaikaisesti vaatia sekä täydellistä totuutta että niissä esiintyviä henkilöitä voidaan kohdella niin kuin he olisivat fiktiota.

Julkaistuilla romaaneilla on hintansa. Vaikean isäsuhteen lisäksi Karl Ove on kirjoittanut myös omasta lähipiiristään ja vaimostaan asioita, jotka vaikuttavat jälleen uudestaan heidän elämäänsä julkisen kommentoinnin myötä. Esimerkiksi puolison sairastuminen pakottaa Karl Oven miettimään sekä omaa läsnäoloaan vaimonsa tukemisessa että arvioimaan kirjoittamisensa seurauksia.

Henkilökohtaisempien, arkeen sitoutuneiden aihealueiden lisäksi teos sisältää jotain aivan muutakin. Keskimmaisessä osassa analyysin ja pohdinnan kohteena ovat pääasiassa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Eurooppa, erityisesti ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikainen Saksa ja Itävalta. Knausgård käy lävitse Hitlerin matkaa kohti valtaa sekä sitä, miten juutalaiset joutuivat vainon ja tuhon kohteeksi. Esseessä pohditaan kyseisen aikakauden ilmapiirin ja erityisesti kielen muutosta. Siten käsitellään esimerkiksi sitä, millaiselle pohjalle toisen maailmansodan aikana puhjenneet julmuudet rakentuivat. Oleellista on se, millä perusteilla toimimme suhteessa muihin ihmisiin ja miten jaamme toisiamme ryhmiin.

”Meidän’ voima on suuri, sen siteet lähes katkeamattomia, ja oikeastaan voimme vain toivoa että meidän oma ’me’ on hyvä ’me’. Pahuus ei näet tule ’heinä’, jonakin vieraana jonka voimme helposti torjua, se tulee ’meinä’. Se tulee sellaisena mikä on oikein.” (Knausgård, 2016, 862.)

Tekstien, kuten Paul Celanin runon, *Raamatun* tai James Joycen teosten, analysointien kautta muotoutuu kuvaa siitä, kuinka merkityksellistä on se, mitä ja miten sanotaan, mutta myös se, mistä vaietaan. Esimerkiksi jako minään, sinään, meihin ja teihin sekä kaikki se, mikä koetaan sosiaalisesti hyväksyttäväksi, ovat oleellisia asioita, kun tarkastellaan ihmisten tekemiä valintoja ennen ja nyt. Esseen aihekokonaisuus on laaja ja monikerroksinen sekä sisältää viittauksia eri lähdeteoksiin.

Vaikka hetkittäin vaikuttaa siltä, että Karl Oven elämä katoaa pohdiskelujen uumeniin, pilkahtaa se hetkittäin esille. Hän käy keskustelua valitsemiensa aihepiirien kanssa ja pohtii samalla omia kokemuksiaan ja näkemyksiään niihin liittyen.

Esseen perusteella käy ilmi, ettei mennyt ole niin kaukana kuin voisi helposti ajatella. Nykyaika ja elämäntarinat peilautuvat kaikkeen aiemmin tapahtuneeseen. Eri ihmisten, eri aikoinakin, eletty elämät voivat kulkea osaksi samankaltaisia polkuja pitkin, mutta lopulta jotkin ratkaisevat teot erottavat ne toisistaan. Nämä teot voivat antaa sävyn aiemmalle elämälle ja vaikuttaa siihen, miten mennyttä myöhemmin tulkitaan.

Todellisuuden kuvauksen rakenteissa

”Minullahan ei siinä vaiheessa ollut aavistustakaan mitä romaanille tapahtuisi julkisuudessa, ajattelin että se oli realistiseen tyyliin kirjoittamisen koe joka ei kiinnostaisi kuin harvoja lukijoita, kun taas kaikki muut, ne jotka yrittäisivät lukea kirjaani, heittäisivät sen ikävystyneinä ja turhautuneina seinään.” (Knausgård 2016, 422.)

Knausgårdin *Taisteluni* – sarja on kiinnostava kokonaisuus. Kuudessa eri teoksessa on vetovoimaa, joka saa uppoutumaan lukemiseen. Syinä tähän ovat muun muassa tekstissä läsnä oleva tunne rehellisyydestä ja aitoudesta sekä tärkeiden ihmissuhteiden ja tavallisen arjen kuvaus. Vaikeita asioita ei ole vältelty, eikä kertoja ole kohdellut itseään silkkihanskoin.

Sarjan päätyminen aiheuttaa jopa haikeutta. Teokset vaikuttavat kuitenkin kestäväen uudelleen lukemisen. Esimerkiksi kuudennen osan esseestä ei välttämättä ensimmäisellä lukukerralla saa kaikkea irti. Samalla jokainen teos on tuonut mukanaan uusia näkökulmia muihin osiin. Koska olen lukijana ollut kaukana elinympäristöistä, joista Knausgård kirjoittaa, olen voinut unohtaa todellisuuden ja fiktion väliset mahdolliset ristiriidat ja syventyä teoksiin romaaneina. Omaelämäkerrallisuus on kuitenkin tuonut mukanaan lisäsävyjä ja saanut miettimään, mitä kaikkea kirjailijalla on oikeus paljastaa läheistensä elämästä.

Kuudennen osan sävyssä on jotain erilaista verrattuna edellisiin kirjoihin. Aiempien sarjan osien ansioina on ollut niiden kiinnittyminen arkiseen elämään. Aivan kuin ne olisivat tallentaneet kaikkia niitä pieniä havaintoja ja tekoja, joihin ei yleensä kiinnitetä huomiota. Samaa kuvaustapaa hyödynnetään kuudennessakin osassa, mutta nyt tuntuu siltä kuin oltaisiin vähitellen etäännyttäessä konkreettisesta arjesta ja kääntymässä enemmän kohti sisäistä maailmaa. Teos irrottaa hiljalleen lukijaa pois siitä maailmasta, joka edellisissä osissa on syntynyt. Aivan kuin kyseessä olisi kertojan puheenvuoro kaikista niistä aiheista, jotka ovat sarjan aikana jääneet häntä mietityttämään. Nyt hänellä on viimein mahdollisuus perustella ne valinnat, jotka oli tehnyt kirjoittamisessaan.

Kertojan ajatuspolkuja ja esimerkiksi taideanalyyseja on kiinnostavaa seurata, mutta hetkittäin ne katkaisevat tapahtumien ketjuja. Toisaalta etäännytyks korostaa sitä, miten

sarjassa on edetty menneisyydestä kohti nykyhetkeä. Tekstissä tapahtuu liikettä muistoista siihen hetkeen, jolloin niistä kirjoitetaan ja taas takaisin. Sen lisäksi liikutaan vielä eri muistojen välillä. Joissain kohdin on hieman hankalaa pysyä mukana siinä, missä ajassa ollaan menossa ja mistä pisteestä päädyttiin muisteluun ja taas takaisin. Samalla se kuitenkin tuo esille sitä, miten muistot liikkuvat yhdestä hetkestä toiseen sekä miten muistojen ja nykyhetken välinen raja on häilyvä.

Isän ja pojan välinen suhde on ollut sarjan kantava teema. Sitä käsitellään edelleen monipuolisesti muun muassa Karl Oven oman vanhemmuuden kokemuksen myötä, jolloin hän ymmärtää jotain uutta isänsäkin käytöksestä. Ihmismielen rikkonaisuus sekä kuoleman läsnäolo ja sen kohtaaminen ovat aiheita, joita lähestytään laajasti. Teoksen keskellä oleva esse osoittaa, miten monia eri kertomuksia on mahdollista tuottaa saman henkilön elämästä sekä myös koko maailmasta, kun näkökulmat ja päämäärät ovat kertojilla erilaiset. Muistot eivät säily tietynlaisina, vaan muuttuvat.

Teos on laaja ja kerrontaa olisi voinut tiivistääkin. Kuitenkin teoksessa ilmenevä joidenkin aiheiden toisto korostaa, miten tietyt asiat pyörivät yhä uudelleen arjen osina ja kertojan mielessä. Lukukokemukseen vaikuttaa myös se, kuinka hyvin tuntee Knausgårdin mainitsemia kirjailijoita ja heidän tuotantojaan. Toisaalta samalla voi herätä uteliaisuus tutustua uusiin kirjoihin tai maalauksiinkin. Lähdeluettelo antaa mahdollisuuden etsiä käsiinsä esimerkiksi esseessä mainittuja teoksia. Silloin voi itse osallistua siihen keskusteluun, jota Knausgård on luonut eri teosten välille.

Helppointa olisi kyseenalaistaa esseen merkitys kokonaisuuden osana. Kuitenkin se rakentuu alusta lähtien osaksi kirjan maailmaa, antaa peilauspohjaa sarjassa läsnä oleville teemoille ja auttaa hahmottamaan Karl Oven tapaa ajatella asioita. Samalla se sisältää paljon sellaisia aiheita, joita jokaisen olisi varmasti hyvä joskus pysähtyä miettimään.

Vahvimmin teoksesta jää mieleen se, miten teksti luo todellisuutta ja miten muistot muotoutuvat. Tapa, jolla kieltä käytämme, rakentuu menneisyyden pohjalle. Se, mitä kirjoitetaan, voi vaikuttaa siihen miten ihmiset näkevät elämänsä ja elinympäristönsä. Pyrkimys selittää muistoja ja mennyttä sekä tavoitella nykyhetkeä on aina jollakin tavoin epätäydellistä. Knausgårdin omaelämäkerrallisissa romaaneissa läsnä oleva toden ja fiktion kerroksellisuus antaa mahdollisuuden lähestyä uudella tavalla menneisyyden kertomista.

Taisteluni – sarjan kuudes osa on kuin päätepiste, johon edeltävät teokset ovat johtaneet, ja toisaalta myös paikka, josta aiempia teoksia tarkastellaan ja kommentoidaan. Elämä kirjoissa säilyy avoimena tulkinnoille ja keskusteluille, vaikka sarja päättyisikin.

Karl Ove Knausgård: Taisteluni. Kuudes kirja. (Min kamp. Sjette bok.) Suom. Katriina Huttunen. Like 2016. 1216 sivua.

Pirjo Kantojärvi on Torniossa asuva kirjallisuuden maisteri, Jyväskylän yliopistosta kirjoittamisen linjalta.

Katso myös Kantojärven arvio Knausgård – viides kirja.